

El forat negre del museu universal

GRAZIANO ARICI

Dos mesos abans de les darreres eleccions presidencials i, per tant, de deixar el càrrec de ministre de Cultura, Renaud Donnedieu de Vabres, signava amb les autoritats dels Emirats Àrabs Units (EAU) la creació d'un Louvre dins l'illa artificial de Saadiyat, a la capital, Abu Zaby. L'acord entre tots dos estats ja no implica tan sols el Museu del Louvre de París, sinó que ha obligat a crear una nova estructura que aplega sis centres més (entre els quals el Centre Georges Pompidou d'art contemporani, el modernista d'Orsay i el de Versalles), la Biblioteca Nacional o una altra superestructura que reuneix els museus nacionals, entre els quals hi ha, una altra vegada, el d'Orsay, el Louvre o el minúscul museu Delacroix. Incloent-hi més centres d'art, la nova ministra de Cultura francesa, Christine Albanel, ha mirat d'apaivagar les primeres crítiques, que preveien

La globalització econòmica i la desaparició de les barreres entre els estats ha arribat al món dels museus. Diversos projectes arreu del món palesen la nova filosofia que s'imposa en el sector de la conservació artística. Les novetats són la manera de gestionar els fons, les sucursals arreu del món i els acords de col·laboració.

que el Louvre tot sol no podria suportar unes condicions i unes missions que no són senzilles.

Efectivament, el projecte d'un Louvre a Abu Zaby té per objecte "la creació d'un museu universal que contribueixi al diàleg, a la comprensió mútua i a l'amistat de tots dos països i, més àmpliament, de dues civilitzacions", segons el ministeri francès. El contracte

té una vigència de trenta anys i implica, per una banda, préstecs de tres anys d'obres del Louvre i ara, també, de més museus francesos. El contracte estableix que es pugui renovar cada deu anys. També s'hi preveien deu exposicions anuals, que s'han reduït a quatre. Finalment, el nou centre comptarà amb l'ajuda dels experts francesos per a l'adquisició d'un fons permanent.

Saadiyat –‘illa de la felicitat’– tindrà 27 km² i uns 19 km de platges. Una trentena d’hotels de luxe i prop de 8.000 casetes de categoria similar acompanyaran, l’any 2018, uns quants camps de golf, prop de 1.000 places per a aparcar-hi el iot i cinc museus, entre els quals, dins el districte dit *cultural*, hi haurà un Guggenheim –previst el 2011– i el Louvre –el 2012.

Aquest intercanvi conté, lògicament, una factura: entre 700 milions i 1.000 milions d’euros per a Abu Zaby. No gaire, si hom té en compte el pressupost global del projecte, que sembla que arriba a 20.000 milions d’euros. I tampoc no tant, si tenim present que l’estat francès abonava, per exemple l’any 2006, prop de 110 milions d’euros només per al Museu del Louvre de París.

Així i tot, aquests diners encara no se sap ni a on aniran a parar ni a qui. Ara bé, no sembla que hagin de servir per a ajudar a finançar el projecte de Louvre a Lens, ciutat del nord de França, de 36.000 habitants, on el 2010 hauria d’obrir les portes i mostrar unes 700 obres (de les 300.000) del més gran museu parisenc.

Aquests no són els dos únics projectes d’ampliació o de canvi de gestió d’un museu a França. El Centre Georges Pompidou ha d’obrir una branca a la mateixa capital dins del Palais de Tokyo, una compensació per a aquells que diuen que en lloc de construir Louvres a la sorra del desert d’Abu Zaby el govern francès s’hauria de preocupar que el Centre Georges Pompidou ensenyés alguna cosa més que el 2,5% de la seva col·lecció. El centre també obrirà l’any vinent un Pompidou-Metz impulsat per Jean-Jacques Aillagon, president del Pompidou de l’any 1996 fins que el 2002 passà a ser ministre de Cultura. Alhora que es promovia per a convertir-se en candidat a l’ajuntament, precisament, de Metz, hi anunciava l’elecció de la ciutat per a acollir la nova *inversió cultural*. El projecte d’una branca a Xangai no sembla haver tingut tanta sort; part dels seus impulsors han estat *apartats* pel règim xinès, interessat a demostrar que actua eficaçment contra aquells que juguen a l’especulació immobiliària. El Palais de la Découverte, el museu de la ciència parisenc, s’hauria de fusionar amb

la Cité des Sciences et de l’Industrie de La Villette. Cada museu té un pla d’expansió, i no tenir-ne –o no poder-ne tenir– equival a ser fusionat, absorbit o perdre part de les col·leccions. Per exemple, el flamant Musée du Quai Branly ha constituït una bona part de les seves col·leccions buidant les del Musée de l’Homme o del Musée National des Arts d’Afrique et d’Océanie que, directament, ha desaparegut i ha donat lloc a la Cité Nationale d’Histoire de l’Immigration.

D’un museu nou cada any durant els 80 s’ha passat a un nou centre cada tres mesos. Jean Clair, un dels principals opositors a la política museística dels darrers anys a França, diu que “s’han convertit en un forat negre. Tot hi entra i res no en surt”. L’antic director del Museu Picasso recorda que el codi deontològic del Consell Internacional dels Museus, al qual pertanyen més de

És real el perill que els museus francesos siguin buidats per un grapat de xeics

22.000 entitats de tot el món, precisa que “les col·leccions dels museus són constituïdes per a la col·lectivitat i no han de ser considerades com a actius financers”. I insisteix dient que si les lleis internacionals són rígides en qüestions de protecció del patrimoni cultural, a França encara ho són més.

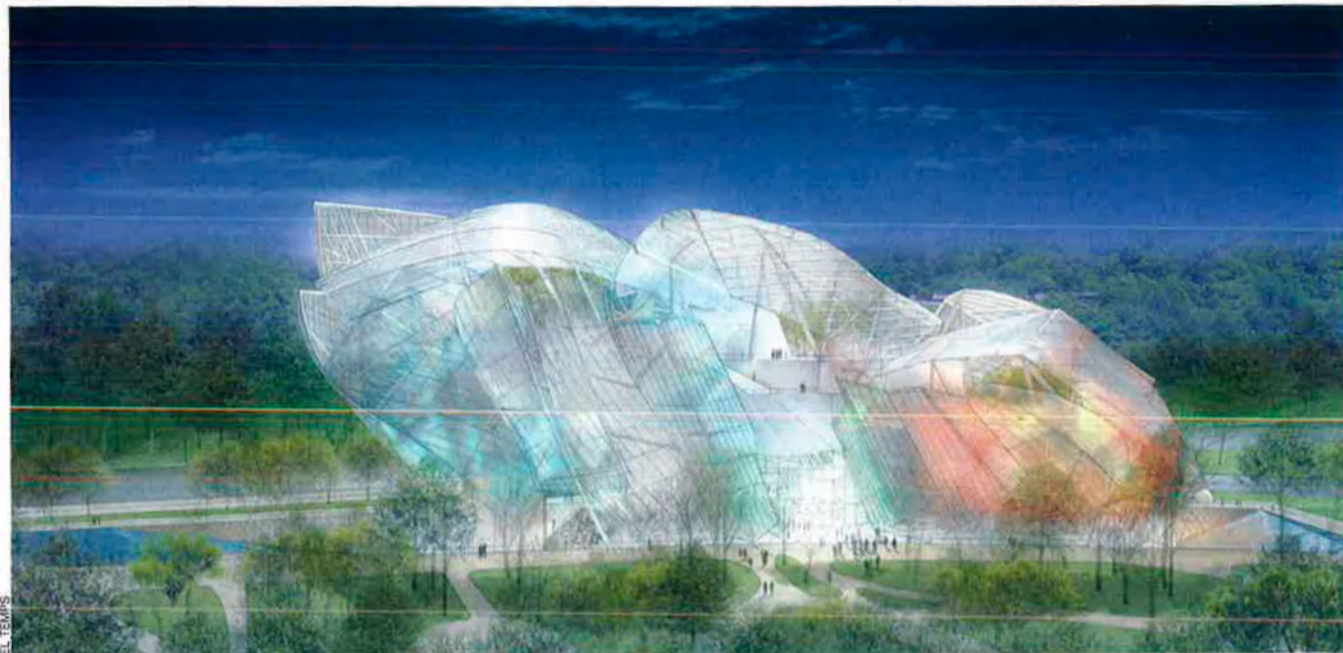
El Louvre d’Abu Zaby comporta unes barreres jurídiques importants. Per exemple: com es justifica que un funcionari de l’estat francès compri, en benefici d’un museu estranger, obres d’art que tenen valor pel fet de ser úniques? El maldecap legal per a evitar que el cas dels conservadors del Louvre encarregats de les futures adquisicions del Louvre d’Abu Zaby es converteixi en delictes de benefici d’informació privilegiada a gran escala és de mal resoldre. El desenvolupament del sistema dels *loan fees* (‘préstecs pagats’) i la tendència dels museus a orientar-se massa cap als *mercats culturals* feia dir al francès Philippe de

Montebello, director del Metropolitan Museum of Art de Nova York, que “si els museus s’han de posar a fer cultura de Disneyland, haurem de tenir en compte que Disney té armes molt millors que les nostres”. A l’època, la fundació Guggenheim obria una branca de 7.000 m² a Las Vegas, dins del Venetian Resort (aquell casino que reproduceix la plaça San Marco o el pont dels Sospirs a mida natural) i que va acabar convertint-se, després d’un fracàs de visites, en un espai de 700 m², amb més lloc destinat a les escu-rabutxaques.

El sistema Guggenheim de franquícies culturals sembla tenir èxit a França. El país de l’excepció cultural que, quasi tot sol, demanava que la cultura no es convertís en un sector més a l’Organització Mundial del Comerç als primers anys 90 sembla que hagi fet marxa enrere i vulgui començar una fugida cap endavant. Potser perquè les diverses mesures per a provar de dinamitzar el mecenatge semblen lluny d’aconseguir els efectes desitjats.

Prop de París, l’antiga fabrica de Renault de l’illa Seguin havia d’acollir la fundació privada de François Pinault. Aquest, però, finalment ha optat per el Palazzo Grassi de Venècia. Ara les autoritats miren de convèncer l’altre multimilionari francès del luxe, Bernard Arnault, d’obrir-hi la seva. Però ell s’interessa més per uns terrenys al Bois de Boulogne, on Frank Gehry li ha dibuixat un edifici ben seu. Si l’any 2006 el Louvre ingressava 110 milions d’euros de l’estat, el mecenatge només n’hi feia ingressar 13 milions. Tenint en compte que quasi la majoria dels mecenatges a França són d’empreses i que, tant aquestes com els ciutadans, quan donen o cedeixen és perquè els permet de pagar menys impostos, és possible que allò que es guanya per una banda es perdi per una altra.

Oficialment, no es tracta de vendre el patrimoni de cap museu. Tanmateix, és real el perill que els museus francesos siguin buidats per un grapat de xeics àrabs que poden pagar les entrades amb petroli, però que són incapaços d’imaginar-se que de la mateixa manera que construeixen museus, podrien constituir-los. Ells podrien pensar uns centres d’art que, en lloc d’exhibir

Vista de la Fondation Louis Vuitton. Il·lustració de Didier Ghislain segons el projecte de Frank Gehy.

sempre les mateixes obres de la cultura occidental, intentessin explicar i donar a conèixer la cultura, la creació artística o la història pròpies.

De fet, com ho revelava *Le Monde* del 28 de maig d'enguany, fins el Musée Picasso de París ja participa d'aquesta subhasta a gran escala. Aprofitant les reformes importants que l'obliguen a tancar durant dos anys (del 2009 al 2011) organitza un Picasso World Tour que del Reina Sofia als museus Puochkine i Hermitage de Sant Petersburg, passant per Sydney i el Guggenheim de Nova York, tot just acaba d'arribar a l'Emirates Palace d'Abu Zaby, aquesta vegada amb prop de 200 obres. La passejada d'obres li permetrà d'ingressar uns 15 milions d'euros.

A aquells qui critiquen la fi dels préstecs, desinteressats, entre museus, Anna Baldassari, la directora del Picasso, explica que "fa un any i mig que no tenim ascensor. Quan ens veuen així els qui ens visiten els sembla normal de pagar. Hauríem de rebutjar els seus diners per principi i fer pagar el contribuent? És francament absurd". Baldassari sembla no recordar que si ha pogut organitzar aquest *tour* picassà és gràcies a un primer compromís del Reina Sofia (i, per tant, amb diners del contribuent espanyol i català) que va pagar 3,5 milions d'euros per tenir la primícia en detriment del Museu Picasso de Barcelona.

Jean Clair recorda que dins la història contemporània només dos governs s'han atrevit a desempallegar-se de part del seu patrimoni cultural: la Rússia de Lenin, que després d'haver-se desfet dels béns de l'Església vengué part de les col·leccions de Caterina II al multimilionari Andrew Mellon, i l'Alemanya de Hitler. Recorda, també, que el Museum of Modern Art de Nova York, quan va voler ampliar els locals, va renunciar a vendre una part de la seva col·lecció. Fins i tot a Amèrica els béns culturals d'un museu no es podien considerar com si fossin una vulgar llauna de sopa. El MoMA es va girar cap a uns mecenes privats i, lògicament, va apujar força el preu de les entrades. I el nombre de visitants no es va pas ensorrar.

El periodista econòmic de *L'Express* Bruno Abescat assenyalava l'any passat que els fons d'inversió d'estats del golf Pèrsic anaven entrant amb força dins l'economia francesa i, particularment, l'Abu Dhabi Investment Authority. Alguns altres, com el conservador general honorari del patrimoni, Jean-René Gaborit, critiquen el seguidisme dels socialistes. La secretària socialista per la cultura considera "molt positiu que les grans institucions culturals del país contribueixin al desenvolupament dels intercanvis culturals i al diàleg entre les cultures, participin en la imatge cultural del nostre país. Pel que fa als

museus, és molt important que siguin presents dins del procés d'internacionalització en curs". En canvi, per a Gaborit, es tracta "d'una negociació global, i alhora política, econòmica i militar, que té per principal objectiu, per a la indústria francesa, d'aconseguir vendre uns quants avions de guerra".

El forat negre en què s'han convertit els museus francesos no acaba de trobar una bona solució. A Londres trenta institucions del barri de Southwark s'uneixen per mirar d'acostar el National Theatre, la Tate Modern, el Design Museum o la London Philharmonic Orchestra als habitants del barri, i especialment als més joves i a les famílies. En canvi, a París, i a França en general, els museus i més institucions culturals semblen ignorar el problema. Efectivament, salta als ulls quan hom visita un museu de la capital francesa que només és visitat per una elit *blanca* vinguda dels barris més rics de la ciutat, de Nova York, de Barcelona, de Tòquio o d'Abu Zaby. L'any 2006, dels 1.152 museus registrats pel ministeri, només 12 passaven dels 500.000 visitants, 484 en rebien menys de 10.000 i 376 es quedaven entre 10.000 i 50.000. Si bé és normal que el Museu del Pany i la Clau sigui prou menys visitat que el Louvre, 156 eren engolits –fatalment– pel forat negre.

J. Martí Casals